

İZMİR'DE KENTSEL - MİMARİ KAVRAYIŞI DÖNÜŞTÜRMEK VE YENİ BAŞLANGIÇLAR

Yrd. Doç. Dr. Emel KAYIN
emel.kayin@yahoo.com

GİRİŞ

21. yüzyıla yeni gelişme niyetleri ile olduğu kadar, ivedilikle ele alınması gereken ve uzun yılların biriktirdiği karmaşık sorunlarla giren İzmir kenti, gelecek stratejilerini belirlemek açısından bir dönüm noktasında bulunmaktadır. Küresel ve yerel potansiyellerin bitimsiz gibi görünen olanaklarının zorlayıcı sınırları ile yüz yüze gelinen bir dönemde, İzmir'in kent ve mimarlık alanlarındaki yönelimlerini, mesafeli, objektif ve özeleştirel bir yaklaşımla yeniden değerlendirmesi önemli bir ihtiyaçtır. Bu bildiri, farklı tartışmalara açık bir ortam sağlayan sosyo-ekonomik yapısına rağmen “örgütlenme”, “dönüşme” ve “sıçrama” süreçlerini sonuç almayı zorlaştıran bir karmaşa içinde yaşayan İzmir'deki kentsel-mimari kavrayışı dönüştürme ve bu alanda yeni başlangıçlar yapma olanaklarının neler olduğunu saptamayı deneyecektir.

1. İZMİR'DE KENTSEL MEKÂN-MİMARLIĞIN EVRELENMELERİ VE KİMLİK OLUŞUMU

Kentin yaşadığı tüm dönemlerin birbirinin üzerine katmanlandığı bir mekanizma olmasından hareketle, İzmir'in geçmişine yönelik bir değerlendirme yapıldığında, kentsel mekan ve mimarlığın gelişiminin beş evrede okunabilmesi mümkün olmaktadır. Bu okuma, bilindik tarihsel aralıklar üzerinden değil, kentsel mekanın ve mimarlığın önemli dönüşüm süreçleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Birinci evre, İzmir'in M.Ö. 3000'lerde, şimdiki Bayraklı bölgesinde, arkasına korunaklı Spylos (Yamanlar) Dağı'nı alan çift limanlı bir yarımada kenti olarak kuruluşundan, M.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısında Kadifekale (Pagos) Dağı eteklerine taşınmasına kadar uzanan dönemi kapsamaktadır. M.Ö. 1050'lerden itibaren Hellas'tan göç eden Aiol ve İonlar'ın yaşadığı Smyrna, cadde ve sokakların kuzey-güney, doğu-batı yönlerinde uzadığı, evlerin ise genelde güneye baktığı ızgara planının öncül bir örneğine sahiptir (Akurgal, 1989, s.375). Kentin kutsal yapısı Athena Tapınağı ve çok odalı ev tipinin en eski örneklerinden biri olan çifte megaron, önemli mimarlık yapıtları arasındadır. İkinci evre, kentin Pagos (Kadifekale) eteklerine taşınmasından, önemli bir gelişme sürecine girdiği 17. yüzyıla uzanan dönemdir. Yerleşim bu evrede aşağıda “körfez-deniz-liman”, yukarıda ise “Pagos Dağı” ile belirlenen çift kutuplu yapısıyla karakterize olmaktadır. Helenistik-Roma evresinde, Pagos'tan limana uzanan surların içinde gelişen kentin doğu-batı yönündeki iki ana yol şemasıyla şekillendiği, yamaçta tiyatro, liman çevresinde ise ticari agora, silo gibi yapıların bulunduğu ortaya konmuştur (Akurgal, 1989, s.375). 11. yüzyıldan sonra Türkler ile Bizanslılar ve Latinler arasında yaşanan savaşlar, çift kutuplu yapıyı belirginleştirmiştir. 14. yüzyılda Aydınoğulları Beyliği ve Latinler arasında geçen savaşlarda Kadifekale ile temsil edilen “Yukarı İzmir” Türkler'in, Liman Kalesi ile temsil edilen “Aşağı İzmir” Latinler'in elinde kalmıştır (Arıkan, 1992, s.61). Kent 15. yüzyılda Osmanlı yönetimine geçmiş, ancak 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar kasaba karakterini taşımıştır.

*Bu Bildiri Mimarlar Odası Adına Düzenlenmiştir.

Üçüncü evre, uzun mesafe kervan ticaretinin İzmir'e yönlendiği 17. yüzyıldan 1922 yangınına kadar uzanan ve kentin güçlü bir gelişme gösterdiği dönemdir. Bu süreçte Batı Anadolu ürünlerinin dağıtım merkezi durumunda olan kent, 17. yüzyıldan sonra kasaba morfolojisinden çıkarak, dış dünyaya entegre olmayı deneyen bir kozmopolit ticaret kenti haline gelmiştir. Yerleşim Kadifekale'den denize doğru yayılırken, çift kutuplu yapı bütünleşmiş, ancak farklı etnik gruplar doku içinde mahalleler oluşturarak ayrılmıştır. 19. yüzyılda somutlaşan gelişme sürecinde ulaşım sistemleri, demiryolu ve rıhtımın inşasıyla yenilenirken; ticaret, geleneksel çarşı Kemeraltı ve Batı tarzı malların satıldığı Frenk Çarşısı'nda ikili bir yapı sergilemiştir. Tanyeli, bu dönemde Batı ile etkileşime geçen tüm periferik ülkelerde, mimarlık kültürünün ne gelenekselin geleneksel, ne de Batılı'nın Batılı olduğu bir ikilem içinde geliştiğini, İzmir mimarlığının da böyle değerlendirilmesi gerektiğini vurgular (Tanyeli, 1992, s.327). Gerçekten de farklı etnik grupların kendi kültürlerini yansıttıkları konutlar ve dinsel yapılar ile geleneksel hanlar, Batı tarzı tiyatro, otel, bar, posta bürosu vb. yapılar, kentte mimari bir çeşitliliği oluştururken, kültürlerarası etkileşimler binalara yansımıştır.

Dördüncü evre, kentin 1922 yangını sonrasında, Cumhuriyet döneminde "modernist kent vizyonu" ile kurgulanmasından, radikal bir dönüşüm sürecine gireceği yüzyıl ortasına uzanan süreci kapsamaktadır. Kıray, kentin bu dönemdeki ekonomik ve çevresel ilişkilerine bakarak "örgütlememe problemi" ile birlikte "yarı gelişmiş bir merkez olma" karakterini taşıdığını vurgular (Kıray, 1998, s.15-16). Kentsel mekan, yangın sonrasında Cumhuriyet'in modern kentler kurma ideolojisi paralelinde planlanmış, Danger planı yangın alanlarında işlevsel bölgeleme ve ışınal bulvarlar önerirken, Kültürpark gibi önemli bir kamusal alan dokuda yerini almıştır. Mimarlık ise, Selçuklu-Osmanlı tarzına referans veren ulusalcı arayışlarla, uluslararası modern üsluba eklenmeye çalışan modernist arayışlar arasında ikili bir yapı göstermiştir. 1950'lerden sonra, uluslararası gelişmelere entegre olma, hızlı gelişme-yenilenme çabaları belirginleşmiş; 1960'lardan sonra ise yüksek yapılaşma, gecekondu, metropolitan kent yapısına geçiş gibi gelişmeler ortaya çıkmıştır. İzmir, hızlı kentleşmeden metropolitan kent yapısına evrilirken, saçaklı bir yapı içinde gelişmiş, fiziksel açıdan bütün, sosyo-ekonomik açıdan parçalı bir yapıya sahip olurken, önemli kentsel sorunlar da ortaya çıkmıştır. Yapılaşma sorunları ve sosyo-ekonomik sorunların yanı sıra, hava, su, deniz ve toprak üzerindeki kirlilik tehlikesinin, gereken önlemler alınmadığı takdirde kent açısından ciddi sonuçlara yol açacağı sorunu, çok önceden ortaya konmuştur (Karadağ, 2000, s.213-227). 2000 sonrasında ise, fiziksel ve yaşamsal olarak yıpranan kentin iyileştirilmesi için arayışlara girilmiştir.

İzmir kentinin birbirinin üzerine katmanlanan gelişme süreçleri, farklı dönemlerin mekansal katmanlarını yer yer ortadan silmiş ya da tahrip etmiş olsa da, tüm bu süreçlerin fiziksel ve yaşamsal açıdan karakterize olmuş kimlikleri biçimlendirdiği açıktır. Bu süreçleri yargılamak ve şikâyet etmek yerine, olguları anlamaya çalışarak iyi okunmuş bir veri tabanı üzerinde doğru bir gelecek oluşturmaya çalışmak gereklidir. İzmir'in yukarıda açıklanan gelişme evreleri sonucunda ortaya çıkan kimlikleri, aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- "Ege-Akdeniz kenti", "liman-kıyı kenti", "ticaret kenti" olma durumu
- Sürekli çeşitli grupların gelip gittiği, gelenlerin bazılarının kısa, bazılarının uzun kaldığı, farklı grupların kent içinde alt gruplar oluşturduğu, devingen, çok kültürlü bir sosyal yapıya sahip olma durumu

---

*Bu Bildiri Mimarlar Odası Adına Düzenlenmiştir.

- “Büyük kent” ile “kıyı kasabası” olma, “ekonomik-kültürel potansiyeller” ile “örgütlenememe”, dışa hem “açık” hem de “kapalı” olma gibi karakteristikler arasında ikilemler yaşama durumu.

Liman ve ticaret ögesi, kentin tarihi boyunca dış dünyadaki gelişmelere kolay eklenmesini sağlarken, sosyo-ekonomik örüntüdeki hareketlilik çeşitli kültürleri bir araya çekmiş; farklı grupların gerçek bir metropol olmayı önleyen ayrışıklığı, gelişmelerin sürekliliğini ve kentsel yaygınlığı önlemiştir. Ege-Akdeniz iklimi ve kültürü ise büyük kent için oldukça rahat yaşamayı sağlayan kalitelere karşılık gelirken, bir tür uçuculuk ve naiflik duygusu da yaratarak heyecanlı vizyonların iyi örgütlenmiş eylemlere dönüşmesini zorlaştırmaktadır. Benzer ikilemler, devinimler, etkileşimler ya da gelişme zorlukları, sözü edilen fiziksel ve sosyo-ekonomik kimliklerin yarattığı arka planda şekillenen kentsel mekan ve mimarlığı kaçınılmaz biçimde etkilemektedir.

2.İZMİR'DE KENTSEL MEKAN VE MİMARLIK İÇİN GELECEK STRATEJİLERİ

İzmir'in yukarıda açıklanan gelişme süreçleri ve kimlik tanımları, kentin geleceğine yönelik en temel irdelemenin, “kentsel mekanın-mimarlığın İzmir'in fiziksel-yaşamsal kimlikleri ile örtüşüp örtüşmediğini sorgulamak” üzerine kurgulanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Böyle bir kapsamdaki en temel soru şudur: Kentin-mimarlığın geçmişten bugüne var oluş biçimi, İzmir'in fiziksel-yaşamsal kimlikleri ile özdeşleşerek mi, çelişerek mi, birbirini yıpratarak mı, yoksa birbirini geliştirerek mi kurulmaktadır?

20. yüzyılın büyük bölümünde kentsel mekan ve mimarlık, İzmir'in fiziksel olanakları ve yaşam kültürü ile çelişerek gelişmiştir. Bir kıyı-liman kentinin, deniz ve iklim gibi gündelik hayat kaliteleri ile doğrudan ilişkilenen fiziksel olanakları tahrip edilirken, çok kültürlü, devingen bir yapıya sahip olma durumunun geliştirici potansiyellerinden de yararlanılamamıştır. Yüzyıl ortasından sonra hızlanan bir süreçte, kentsel mekan ve mimarlık için fiziksel ve sosyo-kültürel yapıya uygun modeller geliştirmeye çalışmak yerine, başka yerlerde denenmiş modellerin tekrarlanması yoluna gidilmiştir. Bitişik nizam, rant temelli apartmanlardan toplu konut denemelerine, alışveriş, kültür merkezlerinden günümüzde moda olan kapalı konut sitelerine, kentsel dönüşüm projelerinden simge yapı üretme tasarımlarına, kıyının sürekli doldurulmasından tüm boşlukları yapılarla kaplamaya doğru çeşitlenen tüm öneriler, hep bilindik modelleri tekrarlayan yönelimlerle gelişmektedir. Sonuç, deniz, yeşil, hava, insan ölçeği, mahremiyet, iletişim olanakları gibi, gündelik hayata ilişkin önemli kalitelerin yitirilmesidir. Ülke ölçeğinde makro yönelimlere karşı duramamanın bir sonucu olan gecekonduların gerçekliği ve yıpranan tarihsel alanlar bir yana; 20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra modern ve yeni merkezler olarak kıyı hattında gelişen bölgelerin şikayet konusu olması ve terk edilme eğilimine maruz kalması, asıl odaklanılması gereken konuyu oluşturmaktadır. Bu bölgeler için geliştirilen imar kuralları ve bu çerçevede biçimlenen tasarımlar, uzun vadede yaşamsal kaliteleri tüketen sorunlar yaratmış; gürültü, kirlilik, kapalılık duygusu, yeşil yoksunluğu, mahremiyet ihlali, klimatizasyon eksikliği gibi gündelik hayatı gibi zorlayıcı olguların varlığına neden olmuştur.

Yukarıda sunulan çerçeve içinde bu bildirinin en temel öngörüsü şu olacaktır: İzmir'in kentsel mekan ve mimarlık konusundaki stratejilerini ve tasarım yaklaşımlarını değiştirmesinin zamanı gelmiştir. Kenti sürekli terk edemeyeceğimize göre, “yaşanabilir-sürdürülebilir yeni

*Bu Bildiri Mimarlar Odası Adına Düzenlenmiştir.

mekan düşünceleri” ve “onların hayat bulabileceği yeni imar düzenlemeleri” üzerine düşünce üretmek zorundayız. Burada simgesel mimarlığa ve yıldız mimarlara odaklı yaklaşımlardan değil, gündelik hayatın geçtiği mekanlara odaklı yönelimlerden, mikro ve makro tasarımlardan söz edilmektedir.

Kentin ve mimarlığın “yaşanabilir-sürdürülebilir” normlarda gelişmesi açısından tartışma gündemine alınması gereken birkaç somut strateji aşağıda sıralanmaktadır:

2.1. Kentsel Ölçekteki Stratejiler

Doğal potansiyellerin önemli oranda zedelendiği ve bir yapı yığınağı olarak biçimlenen İzmir’de, kentsel ölçekte önerilen stratejiler aşağıda sıralanmaktadır:

1. Kentsel Mekanda “Çeşitlilik” Olgusunun Korunması-Geliştirilmesi ve “Yaşanabilir-Sürdürülebilir Dönüşüm Modelleri” İçin Arayışlara Girilmesi: İzmir’in farklı bölgeleri arasındaki sosyal-mekansal iletişimsizlik ve kentsel olanaklardan yararlanma kapsamındaki büyük uçurumlar, kent için üretilen stratejilerin uygulanmasını güç hale getirmektedir. Farklı bölgelerdeki sosyo-ekonomik kimlikler açısından çeşitlilik gösteren kentli grupların iletişim zemininin çoğaltılması ve kentsel hizmetlerden yararlanma olanaklarının artırılması gereklidir. Bu süreçte mekanların tek tipleşmesinden kaçınılmalı ve yeniden düzenlenecek olan bölgelerin kültürel-mekansal çeşitlilik sunma olasılıkları yok edilmemelidir. Kemeraltı, Basmane, Kadifekale gibi tarihsel bölgeler sağlıklaştırılırken, yüzyıllar süren gelenekler dahilinde evrilmiş mekan-yaşam formlarının zedelenmemesine; bu yerlerin turistik sahne dekorlarına dönüştürülmemesine; gerek bölgede yaşayan, gerekse bu alanları kullanan diğer kentlilerle yabancılaştırılmamasına özen gösterilmelidir. Uzundere, Gürçeşme, Limontepe gibi gecekonduların sağlıklaştırılma süreçlerinde ise, standart apartmanlar gibi şikayet konusu olan yapılaşma modellerinin bu bölgelerde tekrarlanması yerine; iç mekan kurguları, kamusal kullanımlar, yeşil doku, enerji korunumu, insan ölçeği vb. açılardan alternatifler sunan yeni yaşam mekanları oluşturmak için arayışlara girilmelidir. Dönüşüm uygulamaları sadece fiziksel mekanı iyileştirmeye odaklanmamalı; eğitimsel-kültürel-sosyal bir program olarak da tasarlanmalıdır. Tarihsel bölgelerin ve gecekonduların sağlıklaştırılma süreçlerinde “soylulaştırılmış-standartlaştırılmış dönüşüm” modelleri yerine, kentlilere seçenekler sunan “yaşanabilir-sürdürülebilir” dönüşüm modellerini araştırmak; kentsel mekanda “çeşitlilik” olgusunun gelişmesini sağlayarak zenginlik yaratacaktır.

2. Merkezin İyileştirilmesi ve Merkezde Kalma Duygusunun Güçlendirilmesi: Cumhuriyet döneminde modern merkezler olarak gelişen Alsancak, Karşıyaka, Güzelyalı gibi bölgelerin, yoğun yapılaşma, ulaşım, otopark, gürültü, kirlilik, yeşil yoksunluğu gibi sorunlarla yıpranmış olmaları, bu merkezlerden Narlıdere, Seferihisar, Urla, gibi çevre bölgelerde inşa edilen kapalı konut sitelerine göç edilmesine neden olmaktadır. Bu hareketlilik merkezin kıyı bölgelerinde nesilden nesile yaşama eğilimiyle karakterize olan mekan-aile ilişkilerini çözerken, sosyal profili ve aidiyet duygusunu dönüştürmekte; göç edilen kırsal alanları ise yapılaştırarak toprak-su-iklim dengelerini zedelemektedir. Bu koşullar altında, tarihi bölgeler ve gecekondular ile birlikte modern bölgelerin de iyileştirilmesi ve merkezde kalma duygusunun güçlendirilmesi gereklidir. Sözü edilen alanların kemikleşmiş bina örüntülerini kısa vadede radikal biçimde dönüştürmek mümkün olmayacağına göre, öncelikle “mikro müdahale” denilebilecek sağlıklaştırma önlemlerine başvurmak gereklidir (Kayın, 2007, s.2).

*Bu Bildiri Mimarlar Odası Adına Düzenlenmiştir.

İlk etapta gürültü, görüntü, hava kirliliğine karşı etkin önlemler almak, deniz ulaşımını geliştirmek, sokak-cadde ölçeğindeki nokta tespitleri ile bitki türleri üzerinde çalışarak toplam kentsel yeşili çoğaltmak, mikro tasarımlar-kent mobilyaları getirilmek suretiyle sokak içi iletişim olanaklarını güçlendirmek ve aidiyet duygusunu arttırmak, sanat-kültür tüketimini açık alanlara yaymak, ticari canlılık ve çeşitliliği bir cazibe unsuru yaratacak biçimde geliştirmek gibi önlemler üzerinde çalışılabilir.

3. Kentte Zaman Duygusunun Tesisi ve Belleğin Korunması: Koruma düşüncesi kentte yalnızca sit alanlarını ve tescilli yapıları korumakla ilgili bir eylem olarak değil; “zaman duygusunun ve belleğin korunmasına yönelik bir eylem” olarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla kentin 19. yüzyıl öncesi katmanları ile birlikte, artık geride kalmış olan 20. yüzyılın belleğini oluşturan hangi katmanların korunacağı konusu, gündemde yer almak zorundadır. Farklı katmanların mekanda okunabilmesi için, kentte özel düzenlemeler yapılmalıdır. Yalnızca binalar değil, giriş kapıları, ağaçlar, heykeller, bölgesel işlevler vb. farklı unsurlar kentsel belleğin kurucuları olarak kabul edilmelidir.

4. Kent İçindeki ve Yakın Çevresinde Doğal Alanların-Rekreasyon Olanaklarının Geliştirilmesi: Doğanın hızla tüketildiği bir dünyada, rekreasyon olanaklarının tesisi, sağlıklı bir kentsel yaşamın sürdürülebilmesi açısından için önemli bir konuyu teşkil etmektedir. Kentteki dinlenme olanaklarının geliştirilmesi, kentlilerin yaşam kalitesini arttırmanın ötesinde, çevredeki kırsal alanlar üzerindeki baskıların da azalmasını sağlayacaktır. Kent içi kullanımlar kapsamında, körfez çevresindeki yeşil kuşak geliştirilmeli ve Kültürpark’ın doğal karakteri sağlıklştırılmalıdır. Merkezin yakınındaki en son doğa potansiyelli alan olan İnciraltı üzerindeki yapılaşma teklifleri sonlandırılmalı ve bu bölge kentlilere “doğa temelli rekreasyon” olanağı sunabilecek biçimde modellenerek sağlıklştırılmalıdır. “Hobi bahçeleri, yeşil kahvaltı servisleri, doğal üretimi ve satışı yeme-içme vb. hizmetlerle bütünleştirme, binek hayvanlarıyla dolaşma, kuş gözlemi, temiz enerjili deniz araçlarını kullanma” gibi basit doğal eylemlerin estetize edilmiş kurgular içinde İnciraltı’nda sunulması sonucunda; kentliler gece-gündüz ve kolay erişebilecekleri güçlü bir rekreasyon olanağını elde ederken; bölgede yaşayanlar doğanın değer kazandığı bir dönemde nesilden nesile aktarabilecekleri iş olanaklarına sahip olacaklar; kent ise doğa ile kentli kullanımların bütünleştiği ve İzmir’de başka alternatif olmayan bir alana sahip olmak dolayısıyla zenginleşecektir (Kayın, 2007, s.30-31). Bu projenin vurgusu, karşısında yer alan ve yine yapılaşma baskısına maruz kalan Tuzla Yaban Hayatı Koruma Alanı’nın ya da Kuş Cenneti’nin etkin korunmasıyla arttırılmalıdır. Tuzla Yaban Hayatı Koruma Alanı, doğal yaşamın iyi korunduğu ve gözlem-bilgilenme olanaklarının da geliştirildiği bir kurgu içinde düzenlenirken, İnciraltı ile doğal yapıya zarar vermeyecek bir deniz ulaşımı ilişkisinin sağlanması da düşünülebilir.

2.2. Mimarlık Ölçeğindeki Stratejiler

Mevcut yapılaşmanın büyük oranda şikâyet konusu olduğu İzmir’de, mimarlık ölçeğinde önerilen stratejiler aşağıda sıralanmaktadır:

1.İzmir Kenti İçin Alternatif Mimari Tasarımlar Oluşturulmasına Yönelik Çalışmaların Başlatılması: Ege-Akdeniz coğrafyasında yer alan bir kıyı kenti olan ve açık alanlarda, kolay iletişimli rahatlatıcı bir tempo içinde süregelen bir yaşam tarzının egemen olduğu İzmir’de, mimarlık ürünlerinin çoğu, kentin rüzgar, güneş, kıyı kullanımı, coğrafi yapısı gibi olanakları

*Bu Bildiri Mimarlar Odası Adına Düzenlenmiştir.

ve yaşam kültürü ile iyi ilişkilenebilmiş; tasarımlar, rant temelli imar düzenlemeleri ile küresel ölçekte moda olan şablonların arasına sıkışmıştır. Özel yaşamın önemli oranda zedelendiği, güneş, rüzgâr, yeşil olanaklarından yoksun, sosyalleşme olanakları sınırlı, sıkışık apartman konutları gibi, yurtdışı tipolojilerini tekrarlayan alışveriş-kültür merkezleri örnekleri de bir “yer” ve “yaşam mekanı” olarak İzmir’in gerçekliklerini araştıran yaklaşımlarla gelişmemektedir. Yeni denemeler olarak karşımıza çıkan kapalı konut siteleri ise, kentsel akışkanlığı kestikleri için tartışmalı uygulamalardır.

Gündelik hayatı zorlaştıran rant temelli binalar, ilk etapta kazançlı gibi görünse de, uzun vadede terk edilmeleri, sürekli müdahaleye ihtiyaç duymaları, fiziksel-ruhsal sorunlara neden olmaları dolayısıyla aslında ekonomik değildir. Rant fikrine uygun olmasa da, insanlar için kentsel mekanlarda-yapılarda sadece kapalı mekan ihtiyacı değil, boşluk ihtiyacının da olduğu kavranmalı; kapalı mekanların açık ve yarı açık alanlarla farklı biçimlerde bütünleştirildiği, dışarıda yaşama kültürünü ve iletişim olanaklarını yorumlayan yeni tasarım fikirleri geliştirilmelidir. Güneş, rüzgar vb. unsurlar ile mekan ilişkilerinin yeniden sorgulanması, doğayı yapıların bünyesine taşıma olanaklarının değerlendirilmesi, binaların birer kutu gibi düşünülme yerine boşluklu örüntüler olarak tasarlanması, yapılarda esneklik sağlayıcı çözümler üretilmesi, standart mekan organizasyonu dışındaki çözümlerin geliştirilmesi, aynı bina içinde farklı yaşam modellerine olanak sunan tasarım çeşitlemelerinin getirilmesi gibi konular araştırılabilir. Kent yaşamını geliştirecek kamusal binaların yeniden yorumlanması ve sokak-bina arasındaki görsel-kullanımsal sınırların azaltılması düşünülmelidir. Kentlilerin yaşam kalitelerini arttıracak yeni apartman mimarlığının, yeni alışveriş merkezi mimarlığının, yeni okul mimarlığının nasıl olacağı sorgulanmalıdır.

2. “Enerji Korunumlu Kent-Mimarlık” ve “Minimalist Mekan Tüketimi” Konularının Gündeme Taşınması: Dünyanın doğal potansiyellerinin tükenmesine bağlı olarak tasarım ve malzemesi itibarıyla enerjiyi az tüketen ve kendi enerjisini üretebilen yapıların geliştirilmesi önemli bir konuyu teşkil ederken; İzmir’de bu gündemin yeterli yaygınlıkta olmadığı görülmektedir. Kentin fiziksel koşullarının avantajıyla rüzgar, güneş gibi temiz enerji kaynaklarını kullanılması mümkün olmakla birlikte, bu kapsamdaki denemeler sınırlıdır. Kullanılan yapılardaki enerji tüketiminin azaltılması gibi, “enerji korunumlu mimarlık” formlarının yaygınlaştırılması konusunda da etkin stratejiler oluşturulmalıdır. Kullanıcıların “minimalist mekan” tüketimine yönlendirilmesi, konunun başka bir önemli boyutunu teşkil etmektedir. Özellikle güncel konut piyasasının da ivmelendirmesiyle, kullanıcıların alan talebi giderek yükselir ve kullanıcılara gereğinden büyük mekanlar sunulurken; bu üretimlerin toprak, hava, su, enerji kaynakları vb. öğelerle ilgili tüketim öğelerini oluşturdukları gerçeği gözardı edilmektedir. Her yapı türündeki mekan kullanımlarının boyutları sorgulanmalı ve bu kapsamda yaratılan beklentilerin durdurulması yönünde bilinç oluşturuçu çalışmalara girişilmelidir.

3. SONUÇ

İzmir kentinin günümüzdeki mekansal-yaşamsal sorunları değerlendirildiğinde, 20. yüzyılın ortasından günümüze yansıyan yönelimlerle, geleceğin kurgulanmasının ne denli güç olduğu görülecektir. Geleceği kurma yönünde kent “hava, su, deniz, enerji, yeşil vb. doğal potansiyellerinin titizlikle korunması ve geliştirilmesi” en önemli konulardan biridir. “Enerji korunumu”, “mekansal esneklik”, “özel-kamusal alan ilişkilerinin geliştirilmesi”, “afet

*Bu Bildiri Mimarlar Odası Adına Düzenlenmiştir.

güvenliği” ve “yeni estetik yaklaşımlar”, 21. yüzyılın önemli tasarım sorunlarını teşkil ederken, İzmir’in bu gelişmelere ne kadar yaklaşabildiği tartışmalıdır.

Kentsel mekan ve mimarlık ürünlerinin, “söylem boyutunda kurgulanan”, “talep boyutunda oluşturulan” ve “uygulama boyutunda gerçeğe dönüştürülen” bir süreç içinde hayat bulduğu düşünüldüğünde, bu süreci olanakları tükenmekte olan kentin gerçekliğine uygun biçimde şekillendirebilmenin mümkün olduğu söylenebilir. Dönemin mimarlık yaklaşımlarının toplumda fazla sorgulanmadan moda olması, rant sektörünün mekan ve insan gerçekliklerinin önüne çıkması, gereğinden çok-hızlı tüketim davranışının, mekana yansıyan bir çılgınlık olarak yayılması, söylemden talebe, talepten gerçekliğe şekillenen mekansal var oluşu etkilemektedir. Bu durumda yaşanabilir-sürdürülebilir bir kent ya da mimarlık oluşturabilmenin başlangıcı, “söylemi”, “talebi” ve “gerçekliği” yaratanların “kentsel-mimari kavrayışı” dönüştürmeye niyet etmeleriyle gerçekleşecektir. Dolayısıyla bu bildirinin, şu an için, en temel önerisi, “İzmir’de Kentsel Mekan ve Mimarlık Konusundaki Beklentilerin-Yaklaşımların Dönüştürülmesi” konusunda çalışacak ve mekanları tasarlayanlar, kullananlar, yasal zeminini oluşturanlar, finanse edenler vb. farklı aktörleri kapsayacak bir girişim grubunun oluşturulmasıdır. Yaşanabilir bir gelecek isteniyorsa, verili dünyanın farklı aktörlerin zihinlerinde kodladığı kentsel-mimari beklentilerin değişebileceğine ve “yeni başlangıçlar” yapmanın mümkün olduğuna inanılması zorunludur. Bilindik modellerin tekrarlandığı, mekanı ve doğal potansiyelleri tüketmeye eğilimli gelişme stratejileri ivedilikle terk edilerek, beklentiler yaşanabilir-sürdürülebilir ölçütlere çekilmelidir. Kentsel mekan ve mimarlıktaki aşınmayı sağlayan süreçler nasıl yıllar içinde üst üste birikerek oluştuysa; yerel-merkezi yönetimler, kent ve mimarlıkla ilgili örgütlenmeler, üniversiteler, tasarım, finansör, uygulamacı, malzeme-detay üreticileri ve halk temsilcilerinden oluşacak bir girişim grubunun yeni başlangıçlar konusunda şu an başlatacağı çalışmalar da, sonuçlarını ancak gelecekte ortaya koyabilecektir.

KAYNAKLAR

Arıkan, Z. “Akdeniz’de Bir Liman : 15. ve 16. Yüzyıllarda İzmir”, Üç İzmir, Yapı Kredi Yayınları Ltd.Şti., İstanbul, 1992.

Akurgal, E., Anadolu Uygarlıkları, NET Turistik Yayınlar Sanayi ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 1989.

Karadağ, A., Kentsel Gelişim Süreci, Çevresel Etkileri ve Sorunları İle İzmir, Titizler Grafik Baskı Hizmetleri, İzmir, 2000.

Kayın, E., “Balçova-Teleferik, İnciraltı-Bahçelerarası Bölgesi İçin Kentsel Fırsatlar, Ege Mimarlık, 2007/60, s.28-31.

Kayın, E., “Kentsel Mekanın ‘Gündelik Hayat’ Merkezli İyileştirilmesi İçin Arayışlar”, Güzelyalı&Göztepe İyileştirme Platformu Bülteni, 2007/Kasım, s.2.

Kıray, B.M., Örgütlemeyen Kent İzmir, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1998.